

Från Jesaja till Obadja: Min litterära resa i gränsens tredje rum

BENGT POHJANEN

Författare

bengt.pohjanen@sirillus.se

Året är 1978, början av mars. Promenerar genom Gamla Stan mot Rid-darholmen och Norstedts. Jag går genom en lång korridor. Längst in till vänster i ett stort rum sitter han.

– ”Välkommen! Thomas von Vegesack.”

– ”Tack! Bengt Pohjanen.”

Spänningen släpper. Utgivningsbeslut fattat. Jag skriver på avtalet. Jag sträcker fram handen för att hålla den öppen, där jag från och med nu skall fånga publiken som Eyvind Johnsons Odysseus på fajakernas ö, öppen för det som varit, är och skall vara, en öppen hand, där varken tid eller rum skall dra någon gräns.

Thomas von Vegesack följer mig till dörren, ropar ut i korridoren: ”Nu gör Tornedalen sitt inträde i den svenska litteraturen genom Riddarholmen!”

Visst har jag redan då klivit in i dess entréhall genom en essä, 1970, med dikter i *Vår lösen* 1973, med prosa i Wahlström & Widstrands *Grupp 74* och med lyrik i *Bonniers Litterära Magasin*, 1976, men detta är min romandebut. *Och fiskarna svarar Guds frid* kommer ut 1979 och jag disputerar i maj samma år. Om Antti Hyry, gammellaestadian och därför den finska litteraturens modernist.

Jag är modernist. Varför inte postmodernist. Tack vare eller på grund av Lars-Levis lyriskt sköna och rika transtemporala och dilokativa språk¹

¹ Som påminner om Brueghels tavlor. Tomas Tivlaren blev in på bönemötet i

på svenska, finska och den tidens meänkieli, som har sina rötter i den finska Registerbibeln från 1700-talet och i *philosophie L'ugritude*, där mitt författarskap för det mesta utspelar sig, där det alltid går över gränsen, inte vid de Kantska och Wittgensteinska² tullstationerna utan efter mörkrets inbrott vid Jabboks vad (1 Mos 32:22–32), vid gränsen mellan Gud och människa, pörtet, där Guds rike skimrade om söndagarna, gränsen som inte är en linje utan ett tredje rum, ett mellanförskap.³ För att uttrycka det drastiskt med Eugenio Trías: Gud har skapat allt vid gränsen, som inte är en gräns utan ett rum. Människan är Guds gräns och Gud människans. Gud måste bli människa för att dela livet med oss och människans mål är gudomliggörelsen, *theosis* (2 Pet 2:1–4). Trots detta bibliska rum, där mina berättelser föds, saknas den bibliska pastischen i mina litterära verk. Jag hade från mina första dikter i ungdomen känt mig främmande i den norrbottniska och norrländska litterära kontexten. Jag dras till den latinamerikanska totala litteraturen, till Claude Simon och Lawrence Durrell. Sigrid Combüchen har uppfattat detta när hon skriver att jag inte är en norrländsk författare, stilen skiljer sig från de västerbottniska berättarnas pastischer:

Pohjanens ”provins” är på något sätt centraleuropeisk. Älven som utmärker gränsen mellan Sverige och Finland är en farled där språk och kulturer förenas, där tvåspråkighet påverkar seendet, där nya idéer och rörelser föds, omformas och dör. Ljusintrycket är evig gryning, skymning.⁴

Allt detta har sina rötter i Bibeln och i hellenismen.

*

presens och aspen darrar för att korset var gjort av asp. Tid och rum upphävs, blodet fuktat stenarna på gården och mossan på stranden, där aspen darrar.

² Enligt Kant skall man inte tala om det man inte ser och enligt Wittgenstein får man inte göra det.

³ Ett begrepp som troligen första gången litterärt dyker upp i min roman *Tidens tvång* (Norstedts, 2009). Ordet kommer in i Svenska Akademiens ordlista 2012.

⁴ *Dagens nyheter*, 5 april 1988.

Min litterära (och varför inte andliga) resa börjar med Jesaja 11:6, där vargar bor tillsammans med lamm, och den mellanlandar i Obadja 1:2, som gav mig slutet på och titeln till på min debutroman *Och fiskarna svarar Guds frid*.

Jag har i flera romaner berättat om byabönen, där *theologia viatorum*, vägens och vandringens teologi, levde i postillor, Sions sånger, extatisk dans och flödande berättelser i vardag och fest, till med när tullen mitt under en byabön beslagtog pappas smugglade hästar. Vilket kunde läsas i Haparandabladet.

Mitt första framträdande som berättare gjorde jag under en byabön i mitt barndomshem. Laestadius predikan om lejonet och lammet berör mig. Kvinnorna sjunger om tidens ängslan som förgått. Jag går ut för att slippa brista ut i glädjetårar och hamna i *liikutuksia*, laestadisk extas. Jag är en mycket känslig och skör pojke.

Jag tar min röda Rexcykel och ställer mig grense på den. Jag lyssnar på sången från köket medan snön faller, den faller över mig och den faller genom mig och plötsligt är jag cykeln, snön och sången, jag är orden och jag är cykelväskan och allt detta skall jag vara för evigt. Lejonet och lammet betar sida vid sida. Och ingen död är mer. Tidens ängslan har förgått. Min första dilokativa och transtemporala upplevelse, allt bortom tid och rum, som upphör att existera. Dessa upplevelser har varit av avgörande betydelse för mitt författarskap.⁵

Just då ser jag kattens blixtnabba språng, och där sitter en domherre mellan kattens vassa tänder. Om inte katten och domherren kan leva sida vid sida, hur kan då lammet och lejonet vara vänner?

Sången tystnar, och snön faller. Jag ställer cykeln mot verandan och går till ladan med en spirande berättelse bultande i munnen. Något hade gått sönder och det kan bara berättas helt.

⁵ Bengt Pohjanen, "Mellan ett snöfall och ett annat blev jag författare": *Hur jag blev författare* (Norstedts, 1996), 139–148.

Jag går in ladan och stoppar handen i kornsäcken och går till domherrarna. Jag är säker på att fåglarna skall komma och sätta sig på min utsträckta arm och äta, ty Guds rike är nära, så nära att jag kan nå det med din hand. Jag går långsamt, jag berättar för domherrarna om lejonet och lammet. Jag kommer så nära att jag börjar tro på min egen berättelse. Då flyger de i väg som på en given signal. Jag går in.

När tanterna hämtar andan öppnar jag munnen och berättar med dunkande hjärta och blossande kinder vad jag varit med om och hur domherrarna suttit på mitt huvud och på min axel och på min utsträckta hand. Världen är hel igen.

Det blir tyst. Morbror Einar hejdar sig i sin rörelse när han skall lägga in en snusbuss, och Arvo, han som läser ur böckerna och ger orden fötter och mun, tar sin bruna finska cigarett mellan fingrarna. Hans mun dras till ett milt leende och till med den livliga Elsy sitter och gapar. Nu har jag alla i berättarens hand. Jag väntar, som en berättare väntar – på fortsatt tystnad, på en nick och på att sorlet skall fortsätta och sången åter ljuda som en bekräftelse på berättelsen. Men då händer det som inte får hända en berättare: Aino, den godmodiga, tar näsduken ur tröjarmen, torkar en tår och säger: ”Tänk att det finns så snälla pojkar!”

Tänk att det finns så snälla pojkar!

Jag borde ha gått, jag borde ha ropat in de sista orden. Jag är ingen snäll pojke. Jag berättar världen hel.

Jag är avslöjad. Varken domherrarna eller människorna har trott på min första riktiga berättelse. Strax innan har jag berusats av berättarens känsla av allmakt: Det är bara jag som vet. Nu får jag känna på berättarens yttersta ensamhet, skuld och oerhörda skam. Inte undra på att Lasse Lucidor sade: Till alla jag ropar förlåt!⁶

Långt senare hörde jag Saul Bellow bekräfta detta: endast en sak fruktar jag: att bli avslöjad.

⁶ Bengt Pohjanen, *Smugglarkungens son* (Norstedts, 2007), 147–148.

Ur denna söndag, denna eviga stund, denna skymt av det gudomliga ljuset, flödar berättelsen ännu. Jag lever kvar i den. Försöker förstå.

Enligt vår ortodoxa tro är Platon prekristen. Min berättartradition är både biblisk och följer Platon. Vi drar oss till minnes. Vi erinrar oss. Vi minns. Den som glömmer sina fäder, glömmer sin framtid. Historia är erinring av skapat liv. Det måste finnas ett *anamnesis*, ett minne i det långa minnet. Vi minns, vi fångar minnets flingor, fragment ur det stora minnet, som i Platons tankevärld har en *skia*, en skugga av en händelse och denna skugga blir en *eikon*, en bild i nuet när en berättare, sångare drar sig till minnes, muistele. Bilderna förvandlas i framtiden till *aletheia*, sanning, som berättar varifrån vi kommer, var vi är och vart vi är på väg. Den som inte vet varifrån han kommer, vet inte heller vart han är på väg. En sådan berättare och berättelse får man inte ifrågasätta. Berättelserna är vägvisare. Språket är själens fingeravtryck och om ett språk dör, dör ett folk och försvinner ett universum, för alltid. Vi drar oss till minnes och skapar sanning genom att dra åhöraren vid näsan.

I den här kulturella kontexten föds mitt författarskap. Jag berättar aldrig något som inte har en skugga, som inte förvandlas till bild och därmed sanning. Min berättelse med rötter i Jesaja var sanning.

*

Som gränsmänniska, uppvuxen i *sopimuskamari*, gränsens tredje rum, blev jag redan i tonåren fascinerad av gränsen då jag gick helklassisk linje i Haparanda och stötte på de grekiska filosofernas begrepp, Sokrates *a-topos* och Anaxímandros *a-peiron*. *A* är ju en negation i grekiskan – icke – och *topos* betyder plats, alltså icke-plats, som är ett rum utan väggar och tak. Anaxímandros *a-peiron* betyder ungefär detsamma. Sedan läste jag Kant, som sysslat med detta och Heidegger som sade att språket är existensens hus. Bibeln, postillan, Sokrates, Platon, Anaxímandros och Heidegger, kryddad med Lars Levi Laestadius. Där föds mitt trespråkiga författarskap. Där blir tre språk ett eget, nytt litterärt, som sedan flödar på tre litterära: svenska, meänkieli och finska, ibland som

en ”salig blandning”, interferens i romanen *Kasaland*.⁷ Så förläggaren hade nog rätt: Med mina tre språk steg det polyglotta och mångkulturella Tornedalen in i den svenska litteraturen.

Det var i början inte lätt att hitta hem. Vem är jag? Författare på tre språk? Författare inifrån ut, inte utifrån in? Var jag ensam om detta? Var jag underlig? Svaret fick jag på ett brittiskt-svenskt seminarium 1985.

Temat för seminariet var ”New Writing in a Multicultural Society”. Deltagarna kom från alla världsdelar och det gemensamma för oss alla var att vi skrev på ett annat språk än vårt födelsespråk. Där träffade jag kollegor från hela världens alla hörn, marginaler och centraler. Kazuo Ishiguro var där. Där var Salman Rushdie som något år innan utkommit med sin roman *Midnight's children*. I sin föreläsning avslöjade han sin estetiska metod i detta verk: han hade berättat storyn på sitt indiska modersmål men skrivit ner den simultant på engelska. Jag förstod att jag inte var ensam i mitt gränsvara, inte ensam i min mångkultur och inte alls någon Saimens säl som en finsk föreläsare vid ett seminarium på Hanaholmen kallat mig. Jag var en del av en världsvid gemenskap av intellektuella, jag var dissident i en centraleuropeisk aristokratisk republik. Så har jag glatt noterat i min dagbok.

Det var där jag stötte på Heidegger och insåg djupet i hans påstående: ”*Language is the house of Being, in its home man dwells. Those who think and those who create with words are the guardians of this home.*”

De orden har följt mig genom årtionden. Mitt barndoms pörte är Villa Heidegger.

*

Jag har redan som litet barn börjat teckna ord. Jag lekte byabön med mina bröder, tvingade dem att sitta och lyssna när jag läste ur Bibeln och postillan, sjöng ur Sions sånger, utan att kunna läsa. Jag hittade på ord. Jag skapade nya.

⁷ Bengt Pohjanen, *Kasaland* (Norstedts, 1984).

När börjar mitt författarliv? Talet, orden ljuder, men ljudet talar också. En fras minns jag: ”Fööge naage nelly”, som jag läste ur Jesaja. Och bröderna satt andäktigt och lyssnade på orden som ljud och ljudet som hittade på.

När började mitt författarskap? Med lammet och lejonet? Kanske med den här dikten som jag i början av 1960-talet skrev i Haparanda:

Jag bygger bilder i ord.
 Det är mitt språk nu.
 Utan språk gick jag ut
 i världen,
 slagen av vanmakt.
 Här födde jag mitt språk
 som slår all vanmakt i världen,
 Ja, jag kände smärtan,
 men nu när också efterbördens
 är städad,
 föder gränsvind
 glädje i mina bilder,
 i mig.

Jag debuterade i *Vår Lösen*⁸ och *Grupp 74*⁹ och publicerade dikter i *Bonniers Litterära Magasin*.¹⁰

Jag har vuxit upp med respekt och fruktan för naturen. Den har naturligtvis sina rötter i vår andliga tradition med en mormor som fångade flugor i pörtet och släppte dem fria. ”De måste ju få finnas de också!” Och svalbon som smutsar ner väggar. ”Rör dem inte, de bringar välsignelse.”

⁸ Bengt Pohjanen, ”Jag är född utan språk”, *Vår Lösen* 64/3 (1973), 152; ”Vi kunde aldrig språket”, *Vår Lösen* 64/3 (1973), 152; ”När jag stiger av bussen”, *Vår Lösen* 64/3 (1973), 153; ”Gubbarna stiger ur bussen”, *Vår Lösen* 64/3 (1973), 153.

⁹ Bengt Pohjanen, ”Vintersolstånd över statliga avelstallar”, *Grupp 74* (1974), 171–172; ”Kapten Fjong”, *Grupp 74* (1974), 173–178.

¹⁰ Bengt Pohjanen, ”Min förstfödde”, *Bonniers Litterära Magasin* 45/6 (1976), 358–359.

Men mitt egentliga uppvaknande skedde för 52 år sedan. Jag bodde i Muodoslompolo och var på väg till en by och såg ett kalhygge. Det var i Contortans tid. Björkarna var förgiftade, brända, som häxor, skriver jag. ”Det är som att färdas genom månlandskap. Kalt, bränt, svart och äckligt. Björkarna sticker upp som revben ur ökensanden.” Kronojägaren visste det också. Han sade: ”Här växer inte ett barr på hundra år.”

Jag var chockad och hemkommen skrev jag om kalhygget och prosadebuterade med den i *Grupp 74*. ”Vintersolstånd över statliga avelstallar” är rubriken på min text (Ulf Lundell debuterar med text ur Jack). Marken är död och kal. Inte ens en Abraham kan avla något i denna döda jord. Kanske kan Tamar klä ut sig till sköka (1 Mos 38:12–19). Jag skriver: ”Men nu är Jesajas profetia fullbordad: ’De träd, som bliva kvar i hans skog, skola vara lättträknade; ett barn skall kunna uppteckna dem’” (Jes 10:19).¹¹

Det var inte bara kalhyggen. Då kom traktorerna och grävskoporna till vår tysta myr. Det var fruktansvärt. Leran fyllde fiskens lekplatser och på bägge sidor om tsarens streck och kungens band, som älven kallades, rann den bruna sörjan. Sångerna tystnade inte, med myrens torra läppar försökte jag göra en polisanmälan för sabotage och mord på naturen. Polisen skrattade och sade att projektet skapade arbetstillfällen. Så skrev jag i *Författarnas djurbok*.¹² Jag hade vid tiden för debuten uppmärksammat Jesajas och Hoseas profetior om fiskarna som dör (Jes 50:2; Hos 4:2).

Jag fortsatte i min diktsamling *Kamos, i hjärtat av vintern*.¹³ Så länge skogen finns kan vi andas. Jag skrev om Contortan igen. Om Ramichloridium, som förgiftade murklor, om det döda vattnet nedanför turbinerna. ”Snart spelar norrskenet sitt requiem över älvens ängel och den förgiftade laxen. Till och med hundens ögon är sorgsna”, läser jag i diktboken.

¹¹ Pohjanen, ”Vintersolstånd”, 171–173.

¹² Staffan Söderblom, red., *Författarnas djurbok* (Författarförlaget, 1981).

¹³ Bengt Pohjanen, *Kamos, i hjärtat av vintern* (Norstedts, 1986).

Mina opublicerade dikter och aforismer (som jag benämner ”sägels-er”) från min ungdom är präglade av Bibeln. Den första jag hittat handlar om en ny nådens dag, där är en Gud som i Gamla testamentet är obegripligt hemsk men också Jesus som med sitt kors i handen styr båten jag färdas i mot okänt mål. Där finns även politiskt färgade dikter, och troligen den första Vietnamdikten i svensk litteratur, från 1965.

Om miljön i mitt författarskap skrev jag på beställning en krönika i Expressen.¹⁴

Bibeln är rik på skimrande legender, myter och berättelser. Inte bara mitt författarskap utan för stora delar av världslitteraturen. Varför?

Den grekiske skalden Pindaros (född 522 eller 518 f.Kr., död 446 eller 438 f.Kr.) skriver i inledningen till den sjunde sången:

De stora härskarnas storslagna gärningar skulle hamna under det djupaste mörkrets täckelse om sångerna inte fanns. Bara så kan vi hålla upp en spegel och i den visa de storslagna gärningar, vilka vi med hjälp av den med skimmer krönta Mnemosyne kan belöna med orden.

Sången är *hymnos* och *ésoptron* (”spegel”). Sången hörs och sången upprepar det som en gång hände. Legenderna är skimret över en kultur och dess myter ger människorna djupförståelse av sig själva, sitt språk och sitt långa minne, *girija*. Legenderna och berättelserna är motstridiga och det är ett tecken på att Bibelns berättelser är sanna, säger det ryska universalgeniet, matematikern, filosofen och prästen Pavel Florenskij (1882–1937).¹⁵

Kirja (*girija*) (”bok”) betyder ”det långa minnet”, som förstås är muntligt, men söker synlighet i klippmålningar och tecken, vill födas till något synligt, det vill som Gud på Sinai berg tala så skarpt att orden blir synliga och ristats i sten. Bibeln var *kirja* pro primo.

¹⁴ Bengt Pohjanen, ”Kalhyggen breder ut sig och vatten förgiftas”, *Expressen*, 26 juni 2023.

¹⁵ Florenskij var teolog, filosof, matematiker och vetenskapsman. Arkebuserad i GULAG 1937. Han vägrade ta av sig prästkläderna och avsvära sig tron.

Jag började mycket tidigt göra orden synliga. Men var mitt moder-smål meänkieli ett fullgott litterärt verktyg? Självklart formulerade jag inte då en sådan tanke, men den fanns som känsla inom mig. Dög det? Att mitt andra språk, svenska dög, det hade jag fått en bekräftelse på.

Minnet är som bekant knutet till starka känsloupplevelser. Jag minns när svenskorden kom till mig; det är djupt bevarat i mig. De kom plötsligt. Jag satt och bet på pennan. Då plötsligt kom orden. Min själ flam-made inhöljd i ljus och jag skrev på mitt nya språk: "Vätebomben kommer att kunna ändra årstiderna. Vintrarna blir längre och somrarna kortare. Hela året blir 5 dagar längre."¹⁶

Mitt berättande började med Jesaja och debuterade med Obadja. Om detta har jag berättat i min självbiografi *Gränsgångare -68*: Och så en måndag morgon i januari 1978. Jag drömmer inte. Jag är inte heller vaken. Jag befinner mig i ett underligt gränsländ. En hårig man tränger sig på, vill i min säng. Jag ryser av obehag. Var är hon som brukar väcka mig när jag har mardrömmar?

Jag känner mannens håriga armar om mig. Jag skjuter undan honom, kanske hojtar till, hoppar upp och försöker skaka av mig obehaget.

Då hör jag ... inte som man vanligtvis hör, inte som schizofrena personer hör ... röster. Jag hör "noetiskt", i det "sjätte sinnet", "i intuitionen" ... nej, jag kan inte förklara hur man hör när man hör ... klarast ... absolut gehör. När man hör utan ord. Utan att någon talar som man talar till varandra. Orden tillhör dagen och tonen nattens tid. Och tonerna de dör för melodins skull och ändå är de kvar bakom de nya och ekande Lilja – mi Lilja – mi ko i Frödings Vallarelåt.

Det har hänt mig två gånger tidigare, på min Röda Rex och i en Scania Fyra. Jag hör inte i tid och rum. Jag hör. Som man hör i verkligheten själv.

"Läs Obadja!"

Drömmer jag? Nej! Jag behöver inte nypa mig i armen. En vind i björken utanför. Hur vet jag det?

¹⁶ Pohjanen, *Smugglarkungens son*, 223.

Det är ju mörkt ute.

Jag öppnar *Biblia – Thet är all then Helga Skrift på svensko*. Profeten Obadia, drygt en halv sida. Den kortaste av alla profeter. Som jag aldrig tidigare läst.

Obadias syn om Edom, det vill säga Esau, Jakobs äldre bror. Det känns som om den skrivits för denna morgon och denna min ”dröm”. Kalla det gärna *midrash!* Nu kommer den väl till pass. Jag har just haft besök av den hårige Esau. Jag har blivit varse honom i mig själv. Jag är Jakob, flyktingen och jag är Esau som kan sälja min förstfödsrätt för en torrköttsvälling. *Fellow traveler!* Och här läser jag domen över mig, gränsgångaren -68 vid Jabboks vad, Bibelns tredje rum, där det pågår brottningsmatcher.

Si, jag Herren din Gud hafver gjort dig ringa och mycket föraktad.

Och varför?

Här kommer svaret, rakt på sak och brutalt: ”Dins hjertas högmod hafver bedragit dig och du säger i dino hjerta: Ho vill drifva mig här neder?”

Så fortsätter domens ord att hagla över mig och även över mitt manus till min debutroman som ska föra mig upp i höjdene och gifva mig en boning på Riddarholmen. Ja, till och med mina bundsförvanter ska driva mig bort och svika mig, överfalla mig, förråda innan jag vet ordet av. Och allt detta för att jag är en gränsgångare mellan den hårige, Esau och den flyktige Jakob. Nu är jag vid Jabbok, där Jakob brottades med Gud. Vem ska segrande gå ur denna natt?

Ord och inga visor, heter det.

Dins hjertas högmod hafver bedragit dig. Även under din korta karismatiska tid.

En timme vankar jag av och an. En timme i gryningen brottas jag med någon som jag inte känner.

Jag går ner i källaren, där min avhandling ligger spridd på golvet.

Jag faller på knä i vetenskapens eviga hydda och säger långsamt på hebreiska, grekiska och svensko: ”Mins hjertas högmod hafver bedragit

dig och jag säger i min hjerta: Ho vill drifva mig här neder?” Det blir tyst. Någon står bredvid mig. Han lägger handen på mitt huvud.

Sedan blir jag ensam. I absolut tomhet och i mörker. Här bor friheten. I denna tomhet! I det plötsliga, vid vägs ände, där Gud väntar, där det inte finns en skymt av frid, bara blindhet och förvirring. Jag är alldeles tom. Absolut tom. Absolut känslolös frid. Nu får jag svaret på frågan: Varför blev jag präst? För det här ögonblicket, den här eviga stunden. Evigheten spränger ögonblicket. Jag sjunger för att detta ögonblick finns. För att fånga det blev jag författare, för att skapa av sådant som saknar vikt, för att skapa av luft, av vind och av ingenting. Detta var alltså vad Runeberg hade upplevt, det ena minnet det andra jagar; den korta stunden blev hos mig evigt, den bittra stunden, den ljuva stunden. Jag är inte ensam. Jag har många poeter med mig och jag törs berätta detta, här. Barn av evigheten, en som upphört att existera i rummet och därmed i tiden, som blivit till. Det finns inga ord, inget språk för det här och eftersom språket är själens fingeravtryck saknar jag identitet, men jag har fått en ny identitet, ett nytt namn som bara jag känner till och som är skrivet i Livets bok. På ett språk som saknar ord. Nu förstår jag min fascination av Robertson Davies, *Fifth Business*. De två gånger födda. Jag tillhör från denna stund de två gånger födda.

En vindpust drar genom mig. En hundradels sekund. En evighet. Nej, varken vind eller tid eller evighet.

Jag sätter mig vid skrivbordet. Läger ett A4 ark på valsen till min gröna Halda P och skriver slutorden till min debutroman. Jag ringer till Thomas von Vegesack och meddelar att jag nu är klar med min debutroman. Den ska heta *Och fiskarna svarar Guds frid*. Den sista meningen lyder: ”Transitus 14.10”. Tron och dikten kysser varandra. Och förlåter varandra, för första gången. Tiden och evigheten krockar. Utan att förlåta varandra. Om jag hade tigit om denna händelse, detta tunna nu skulle mitt liv inte ha blivit som det blev. Från Jesaja till Obadja. Min resa, min mellanlandning. Fakta och fiktion smälter samman till fak-

tafiktion, dröm och verklighet förbränns till aska. Och ur askan lyfter jag och flyger mot nya mål som människa, författare och översättare.¹⁷

*

Min första översättning hittar jag bland mina allra första dikter från början av 60-talet. Jag gick helklassisk linje på gymnasiet, studerade ryska och undersökte spanska och italienska. Min första översättning är från spanska, en kärleksdikt: "Älskade gudinna". Jag har inte noterat vem som skrivit originalet, däremot står det längst ner: "Eftertryck förbjudes". Jag är som ung medveten om författares och översättares rättigheter. Sedan dess har jag översatt mellan mina tre språk, från ett femtontal språk. Från antikens diktare, Shakespeare, gränsöverkommelser mellan Sverige och Finland, och senast Harry Martinsons *Aniara* till meänkieli.

Jag hittar en dagboksanteckning från slutet av 80-talet som visar att jag för drygt fyrtio år sedan insåg att meänkieli med tiden skulle utvecklas till och erkännas som ett eget språk: "

Redan 1983 framfördes önskemål till arbetsgruppen för översättningen av den svenska psalmboken till finska om att även psalmer på meänkieli skulle finnas med i den nya boken. De kyrkliga handböckerna bör också översättas till meänkieli. Än så länge har önskemålen klingat ohörda. Svenska kyrkans representanter har svarat att det är finskan som gäller i svenska Tornedalen. Det är synd, eftersom de flesta tornedalingar inte alls kan finska. Meänkieli är deras språk, heligt som alla andra språk.

1987 började jag översätta Markusevangeliet, som utkom den 27 februari 1988, en dag som numera firas som meänkielidagen, beslutad av föreningen Meänmaa den 15 juli 2016.

Sommaren 1994 översatte jag Johannesevangeliet under vår vistelse i Bonn, där min pjäs *Dagning röd* spelades på Bonner Biennale. *Älä sie, vaimo, tähhään tuki* ("Lägg dig inte i det här, kvinna") var titeln. Språket

¹⁷ Pohjanen, *Gränsångare -68* (Artos & Norma, 2018), 218–222.

ligger vid denna tidpunkt ännu nära det dialektala, delvis på grund av att jag vill nå sådana som talar meänkieli, men inte läser, delvis på grund av att skrivspråket är i utveckling och alla former är långt ifrån lingvistiskt motiverade.

Lars Levi Laestadius 200-års jubileum inföll år 2000 och jag bestämde mig för att till hans ära utge de fyra evangelierna på meänkieli.

Jag var då krönikör i *Haparandabladet*, 2003–2015 och skrev 2009 krönikeserie om försvenskningen och gick med SVT Nordnytt med mig upp till biskopsborgen i Luleå, där jag i enrum samtalade med biskop Hans Stiglund. Året var 2010. Det ledde till att arbetet med sanningskommissionen inleddes. Luleå stift beställde evangelierna och jag gjorde en revidering och så utkom evangelierna ut på tornedalingarnas dag den 15 juli år 2017. Den bygger på mina tidigare översättningar, men följer även Bibel 2000, enligt Luleå stifts önskemål.

För drygt fyrtio år sedan, då jag ännu var präst i Svenska kyrkan, föreslog jag biskopen Olaus Brännström, att jag skulle börja översätta handboken och psalmer till meänkieli. Han var positiv till tanken, men jag var alldeles för tidigt ute. Jag skriver:

Oavsett vad som kommer att hända i språkfrågan tror jag att det är helt rätt att kyrkan är med i diskussionerna från första början. Kanske blir tornefinskan ansedd som eget språk, och då kommer ju frågan om de kyrkliga handböckerna i ett fascinerande läge.

Ja, 2017, samma år som evangelierna utkom påbörjade jag slutarbetet med Svenska kyrkans handbok. Översättningen var klar 2019. Det är jag som har översatt och under ett helt år tillsammans med Jonas Persson noggrant gått igenom texterna. Linnea Nylund var med i redaktionsgruppen, då och då. Ritvaelsa Seppälä var till en början projektledare, men avslutade arbetet vid årsskiftet 2018/2019 då jag med Jonas Persson gjorde slutarbetet som pågick i ett år.

Psalmer har jag översatt och i skrivande stund har jag översatt 28 böcker ur Gamla och Nya testamentet. Den senaste är Jeremia.

Jag har levt mitt liv
i berättelsens vida famn

i orden
i det långa minnet,
där minnen blivit skuggor
som blivit bilder,
som i sånger, sagor och legender
blivit sanning

Med orden har jag
besegrat rummet
och tiden
gjort min *anábasis*
min resa uppåt
snart vidrör jag himlen
mullen sjunger:
du behöver inga ord längre
O, salighet¹⁸

¹⁸ Bengt Pohjanen, ”Månadens diktare: Dagens dikt”, *Sveriges Radio P1*, 10 februari 2024.